

ایل بختیاری

چارلز الکساندر گالت و دیگران

به ترجمه و کوشش

کاوه بیات و محمود طاهراحمدی

سرشناسه	: بیات، کاوه، ۱۳۳۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: ایل بختیاری / چارلز الکساندر گالت و دیگران؛ به ترجمه و کوشش کاوه بیات، محمود طاهر احمدی
مشخصات نشر	: تهران: پردیس دانش، شرکت نشر و پژوهش شیرازه کتاب، ۱۳۸۷.
مشخصات ظاهری	: ۲۹۶ ص: مصور، جدول.
فروست	: مجموعه تاریخ معاصر ایران؛ ۴۵.
شابک	: ۴۶,۰۰۰ ریال، 978-964-2509-39-3
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: عنوان به انگلیسی: The Bakhtiari tribe
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: بختیاری.
موضوع	: بختیاری - سرگذشتنامه.
شناسه افزوده	: طاهر احمدی، محمود
شناسه افزوده	: گالت، چارلز الکساندر.
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۸۷ ۹۴ ب ۳ / ۷۲ DSR
رده‌بندی دیوبی	: ۹۵۵/۹۷۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۳۱۱۹۱۷

با همکاری شرکت نشر و پژوهش شیرازه کتاب

ایل بختیاری

نویسنده: چارلز الکساندر گالت و دیگران
به ترجمه و کوشش کاوه بیات و محمود طاهر احمدی

طراح جلد: علی زعیم

حروفچینی و صفحه‌آرایی: موسسه جهان کتاب

لیتوگرافی: باختر

چاپ متن: غزال

چاپ جلد: اکسیر

چاپ اول: زمستان ۱۳۸۷

تیراژ: ۲۲۰۰ نسخه

قیمت: ۴۶۰۰ تومان

حق چاپ و نشر محفوظ است

تهران، صندوق پستی: ۱۱۱-۱۳۱۴۵

تلفن: ۲۲۲۰۶۱۳۳

شابک: 978-964-2509-39-3 ۹۷۸-۹۶۴-۲۵۰۹-۳۹-۳

فهرست مطالب

مقدمه سه تا شش

کتاب اول:

ایل بختیاری / سی. ای. گالت ۱-۱۲۸

کتاب دوم:

دفتر سجلاتی عشایر منطقه لشکر ۹، اصفهان / رکن دوم ۱۲۹-۲۶۲

فهرست اعلام

اشخاص ۲۶۵

اماکن ۲۸۴

ایلات، طوایف و تیره‌ها ۲۹۲

مقدمه

با پیش آمد واقعه سوم شهریور ۱۳۲۰ و فروپاشی نظام رضاشاهی، ایل بختیاری نیز مانند پاره‌ای از دیگر ایلات ایران که به رغم سیاست‌های سرکوب سیاسی و اسکان اجباری دوره قبل، هنوز رمقی در جان داشتند، برای اعاده حداقلی از موجودیت پیشین خود پا پیش گذاشته، رشته تحرکاتی را در عرصه سیاسی کشور آغاز کرد که دو گزارشی که در این مجموعه ارائه می‌شود، یادگار آن دوره است.

کتاب نخست ترجمه متن گزارش منتشر نشده‌ای است که چارلز الکساندر گالت کنسول دولت بریتانیا در اصفهان در مورد ایل بختیاری که در آن در کنار ارائه شرحی کوتاه از جغرافیای سیاسی و تاریخ معاصر بختیاری، مواردی چون موقعیت سیاسی و نظامی ایل که در آن دوره موضوع توجه و نگرانی مقامات بریتانیا قرار داشت نیز بحث شده است.^۱

کتاب دوم، شرح حال مختصری از شخصیت‌های ایلی و سیاسی بختیاری نیز از خصوصیات مشابهی برخوردار است؛ آن را نیز می‌توان حاصل یک دوره از توجه و نگرانی مقامات نظامی ایران نسبت به تحولات جاری در بختیاری دانست. در این کتابچه که از سوی رکن دوم لشکر ۹ (اصفهان) تدوین شده است «وضعیت سابق و تاریخچه زندگی» صد و بیست و نه نفر از سران ایل بختیاری ثبت شده است.^۲

۱. مشخصات اصلی رساله:

The Bakhtiari Tribe. (Confidential), C.A. Gault, His Majesty's Consul at Isfahan, 1944, 63pp.

که به شماره ذیل در مجموعه اسناد دیوان هند - I.O.R. - نگهداری می‌شود:

L/P&S/12/3546

۲. دفترچه‌ای به قطع رقی در ۱۳۷ صفحه از مجموعه اسناد وزارت دارایی که به شماره

اگرچه هر یک از این گزارش‌ها - چنان‌که در ادامه این یادداشت اشاره خواهد شد - کاستی‌های خود را دارند ولی از آنجایی که از تحولات یک دوره متأخر از تحرکات ایلی بختیاری سخن می‌گویند که در مورد آن هنوز آگاهی درخور توجهی در دست نیست، انتشار آن‌ها لازم و ضروری به نظر می‌رسد.

«ایل بختیاری» الکساندر چارلز گالت را می‌توان یکی از آخرین آثار و نمونه‌های سنتی نسبتاً دیرینه از تلاش پاره‌ای از مقامات سیاسی و نظامی بریتانیا دانست در ثبت و ضبط اطلاعات و تجاربشان در حوزه‌های ماموریتی آن‌ها؛ سنتی که در این حوزه بخصوص، یعنی در مناطق جنوب غرب ایران و به ویژه منطقه بختیاری، نام‌آورانی را در خود دارد همچون سرهنری لایارد، میجر هنری راولینسون، جان گوردون لوریمر، سی. جی. ادموندز و بالاخره از همه مهمتر سرآرتولد ویلسون که از هریک گزارش‌های ارزشمندی در توضیح تاریخ و جغرافیای این حوزه برجای مانده است.^۱

با آن‌که «ایل بختیاری» الکساندر چارلز گالت در مقایسه با پاره‌ای از آثار نسلی پیش گفته، گزارش چندان پر و پیمانی به نظر نمی‌آید ولی با این حال اطلاعات ارائه شده در این رساله در مور وضعیت عمومی ایل بختیاری در این سال‌ها، اطلاعات جامعی است.^۲ بخشی از پیوست‌های آن که به معرفی طوایف و تیره‌های دو قسمت هفت لنگ و چهارلنگ و تعداد تقریبی افراد هر یک اختصاص دارد در کنار معدود داده‌های موجود از نفوس و تقسیم بندی‌های ایلی بختیاری در آن دوره می‌تواند^۳ به کار پژوهشگران آید و بخشی دیگر از این

→

۲۴۰ در سازمان اسناد ملی ایران محفوظ می‌باشد.

۲۶۴/۶۵۰۱۷

۱. برای آگاهی از مشخصات این آثار بنگرید به کتابشناسی اثر ذیل:

Gene R. Garthwaite. *Khans and Shahs, A Documentary Analysis of the Bakhtiary in Iran*, Cambridge University Press, London, 1983.

۲. احتمالاً پیش آمد یک دوره نسبتاً طولانی از محدودیت رفت و آمد مقامات و مأمورین دولت بریتانیا به مناطق داخلی ایران، به گونه‌ای که در دوره پادشاهی رضاشاه شاهد آن بودیم - در قیاس با آزادی عمل آن‌ها در دوره پایانی قاجار - در این اُفت نسبی موثر بوده است.
۳. برای مثال بنگرید به سرلشکر علی رزم‌آرا، جغرافیای نظامی ایران (اصفهان و بختیاری)،

پیوست‌ها که به معرفی شجره‌نامه‌ی خاندان‌های حاکم بر ایل مربوط می‌شود مکمل بخش دوم این مجموعه می‌باشند.

اگرچه در مقایسه با «ایل بختیاری» الکساندر چارلز گالت، «دفتر سجلاتی عشایر منطقه‌ی لشکر ۹ (اصفهان)» از جزئیات و داده‌های کم‌نظیری برخوردار است ولی همین وفور جزئیات و داده‌های فراوان، از یک جهت خود موجب دغدغه‌ی خاطر است چرا که بررسی صحت یا سقم بسیاری از این داده‌ها، حال اگر نگوییم غیرممکن، لاقلاً بسیار دشوار است.

عواملی چون خصوصیات نگاه حاکم بر این مجموعه، آن که نگاه نظامیان نسبت به سران بختیاری، اصولاً نگاه خصمانه‌ای است نیز بر دشواری‌های کار می‌افزاید. وفور تعبیراتی چون «شرارت» و «سرقه» و «راهزنی» در اشاره به هر فعل و انفعالی که مورد پسند نظامیان نبود و در بسیاری از موارد از مقاومت و پایداری یک نظام ایلی در برابر سیاست‌هایی حکایت داشت که بر امحاء بی‌کم و کاست آن نظام تاکید داشتند، خود یکی از نشانه‌های آشکار این دیدگاه خصمانه است. نوع خفیفی از آن را در گزارش گالت نیز می‌توان مشاهده کرد.

بخش دیگری از این دشمنی و خصومت را در نوع پرسش‌های مطرح شده در پرسشنامه اصلی «دفتر سجلاتی عشایر منطقه‌ی لشکر ۹ (اصفهان)» می‌توان مشاهده کرد. در کنار پاره‌ای از این پرسش‌ها - و طبیعتاً پاسخ‌های ارائه شده بدان‌ها - که اصولاً بی‌معنی به نظر می‌رسند^۱ پرسش دیگری نیز در این پرسشنامه مطرح شده است - پرسش شماره ۵ مبنی بر «وضع صحت مزاج و اعتیادات» - که با توجه به جنبه‌ی کاملاً شخصی و خصوصی آن، بهتر دانسته شد که در تدوین این مجموعه از درج آن صرف‌نظر شود.

برخی از دیگر پرسش‌ها را نیز به رغم صورت به ظاهر شخصی و خصوصی

→

چاپخانه ارتش، ۱۳۲۵، صص ۷۳ - ۶۸ و ۹۰ - ۸۱

۱. به عنوان نمونه می‌توان به دو پرسش ۱ و ۲ اشاره کرد - «خصوصیات انفرادی از قبیل خشونت اخلاقی یا برعکس رأفت» و یا «جنبه‌های ضعف و قوت» - که به هیچ وجه روشن نیست طرح آن دو و همچنین پاسخ‌هایی که بدان‌ها ارائه شده، بر چه معیاری استوار بوده‌اند.

آن‌ها از آن روی آوردیم که به نظر می‌آید مبین نوعی ارزیابی سیاسی و اجتماعی از چهره‌های مورد بحث نیز می‌توانند باشند؛ برای مثال از پاسخ‌های ارائه شده به پرسش‌هایی چون «به چه چیز علاقمند است؛ پول یا جاه و مقام؟» به برآوردی از نوع شخصیت طرف مورد بحث نیز می‌توان دست یافت، این که آیا بیشتر اهل خطر کردن است یا آن که به احتیاط و محافظه‌کاری تمایل دارد تا صرفاً بحث «پول» یا «مقام».

در کنار این دشواری‌های محتوایی، لازم است به پاره‌ای از دشواری‌های «فنی» کار نیز اشاره شود؛ سواي چند مورد کلمات ناخوانا در بازنویسی «دفتر سجلاتی عشایر منطقه لشکر ۹ (اصفهان)» که در حواشی متن خاطر نشان شده‌اند، در ترجمه گزارش گالت تعدادی نام‌های جغرافیایی، تیره‌ها یا افراد ملاحظه شد که نسبت به ضبط صحیح آن‌ها اطمینان نبود، از این رو اصل لاتین آن‌ها در حواشی متن ثبت شد تا این موارد نیز مانند دشواری‌های «محتوایی» پیش گفته، به لطف و همراهی صاحب‌نظران محلی، تدقیق و تصحیح گردد.

در پایان لازم می‌داند از دوستان گرامی جناب آقای دکتر جن گارتویث که نسخه‌ای از گزارش الکساندر چارلز گالت را در اختیارم قرار دادند و همچنین جناب آقای محمود طاهر احمدی که در جریان یک پژوهش مشترک، رساله «دفتر سجلاتی عشایر منطقه لشکر ۹ (اصفهان)» را شناسایی و برای انتشار در این مجموعه آماده کردند، تشکر گردد.

کاوه بیات